

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

MTA
JUDAISZTIKAI KUTATÓCSOPORT

ÉRTESSÍTŐ

1.

szám

1988.

december

Ephraim Elimelech Urbach
(1912-1992)
előadása
a Magyar Tudományos Akadémián
1988. december 13

Az MTA Judaisztikai Kutatócsoport megnyitó ülése (Inauguratio) 1988. december 13-14-én volt. Az ÉRTESÍTŐ 1. száma ebből az alkalomból jelent meg. A rendezvényeken – több más jeles vendég mellett – jelen volt és az MTA Dísztermében igen nagy érdeklődés mellett előadást tartott Ephraim E. Urbach, az Israel Academy of Sciences and Humanities v. elnöke, a talmudi bölcsek hagyományainak nagy tudósa. E. E. Urbach időközben elhunyt. Most, hogy az ÉRTESÍTŐ-nek eredetileg a MTA Judaisztikai Kutatócsoport kis xerox-gépén előállított példányai elfogytak, és szükségessé vált a füzet újranyomása, az eredeti, és itt reprintben, változatlan formában közölt szöveget *Rabbénu Urbach*-ra emlékezésül kiegészítjük a megnyitón készült fényképével. (1995. október 9.)

AKADÉMIAI KUTATÁS ÉS VALLÁSI TUDOMÁNY

Ennek a mostani megnyitó előadásnak* a meghívóit két nyelven nyomtatták: héberül és angolul. A héber változat a konferencia témáját a következőképpen határozza meg: "Izrael és a diaszpora elkötelezettsége a zsidó élet és kultúra iránt." Az angol változat pedig így szól (s nem tudom megmondani, melyik fogalmazás az eredeti és melyik a fordítás): "Izrael és a diaszpora jövőbeli felelőssége a zsidó élet és kultúra iránt." Jelenbeli kötelesség és a jövődőlert való felelősség között csekély ugyan a különbség, de nem egészen jelentelen.

Arra kértek, hogy a ma esti előadásomban megtárgyalt problémák között jellemezsem a zsidó kultúra terén Izraelben az állam megalakulása óta folyó alkotómunkát, ennek minőségét és lényegi vonásait. Előadásom témáját később -- valamivel szűkebben -- a következő címmel határozták meg: "Akadémiai kutatás és vallási tudomány." Bár ez a megfogalmazás nem tőlem ered, úgy gondolom, nem kerülök túl messzire az értelmétől, ha azt mondom, hogy azokra a kutatásokra vonatkozik, amelyeket a zsidó tudományok terén a tudományos kutatóintézetekben, a hasonló egyetemi intézményekben, illetve a jesivákban és a Tórát tanulmányozó intézetekben folytatnak. Az igazság az, hogy voltaképpen nincs éles határvonal az intézmények e két fajtája között. A különböző egyetemek zsidó tudományokkal foglalkozó intézeteiben és tanszékein nem egy tanár van, s hallgató is, akik jesivákban szereztek meg Tóra képzettségüket. Sokan közülük, a Talmud tanszékek oktatóin kívül is, jól képzettek a Talmudban és a rabbinikus forrásokkal foglalkozó tudományok valamennyi ágában. (Zárójelben elmondhatjuk, hogy egy fejlemény, amely bekövetkezhetett volna, elmaradt. A Héber Egyetem Zsidó Tudományok Intézetének első vezetője, Y.N. Epstein professzor, határozott és kompromisszumokra nem hajló felfogása megakadályozta, hogy az Intézet rabbiképző szemináriummá alakuljon át.) A másik oldalon viszont a jesivák és a Tórát tanulmányozó intézetek is sok mindent felhasználnak azokból az eszközökből és módszerekből, amelyek nem csekély mértékben éppen a filológiai és kritikai kutatásoknak az akadémiai intézetekben alkalmazott elveit követik. Persze, a jesivák világa nem egységes, és a rabbinikus irodalommal foglalkozó tudósok vagy szerkesztők között vannak, akik inkább nem hangsúlyozzák túlságosan ezt a rokonságot, mások pedig egészen elvetik az akadémiai módszereket.

Nem az a célom, hogy felsoroljak mindent, amit elértünk, és említsek minden kiadványt, amit Izrael fennállásának 40

éve során megjelentettünk. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy tevékenységünkhöz az alapokat már évtizedekkel korábban lerakták: a Héber Egyetem Zsidó Tudományok Intézetének (Jewish Studies Institute) megnyitásával, több mint 60 évvel ezelőtt, illetve a Héber Nyelv Akadémiája (Hebrew Language Academy) és több más intézmény felállításával, többek között olyan intézmények utódaképpen, mint a Hebrew Language Committee, az Israel Exploration Society, a Harry Fischel Institute, a Bialik Foundation, a Rav Kook Foundation, a Talmudic Encyclopedia stb.

Azok a tudós emberek, akik a kezdeményezők voltak és a felelősséget viselték az említett és a többi hasonló intézmény megalapításakor és kiépítése során, többnyire a diasporából érkeztek és továbbra is szoros kapcsolatokat tartottak fenn tanáraikkal és kollégáikkal. Emezek közül, legnagyobb sajnálatunkra, sokan nem voltak oly szerencsések, hogy eljuthattak volna országunk vagy valamely más tengerentúli ország biztonságába, s elpusztultak a Holocaustban. De azok, akik megérkeztek, át tudták ültetni Izrael földjébe a külföldön már évtizedek óta tevékenykedő intézeteket és alapítványokat. Ez alkalommal csak kettőt említek közülük: a Hevrat Mekitsey Nirdamim-ot (|a héber kéziratok kiadásával foglalkozó tudós társaság -- A szerk.) és a Zalman Schocken által alapított Piyut és Héber Költészet Kutató Intézetet (Institute for the Study of Piyut and Hebrew Poetry).

Eppen a függetlenség kivívása előtt, 1947-ben tartották meg a Zsidó Tudományok Első Kongresszusát (First Congress of Jewish Studies) a Scopus hegyen. Ekkor alakult meg a Zsidó Tudományok Nemzetközi Szövetsége (World Union of Jewish Studies), amely most, Tav Sin Mem Tet évben (1989) fogja tartani X. kongresszusát. Ezekben az összejöveteleken zsidó és nem zsidó tudósok százai vettek részt a világ minden tájáról. Az előadásokat és vitákat megjelentették a Congress Proceedings-ben, amely most már kötetek hosszú sorából áll, és számos eredeti tanulmányt, illetve áttekintő ismeretést tartalmaz Izrael és a világ zsidó közösségeinek történelméről, alkotó tevékenységéről a legkülönbözőbb területeken. E kongresszusok egyik eredménye az Index of Articles in Jewish Studies, a jeruzsálemi National and Hebrew Library kiadásában, amely Index az izraeli és külföldi tudományos folyóiratok közleményeit dolgozza fel.

A tudományos tevékenység jelentősen bővült azáltal, hogy az ország különböző részein újabb egyetemek alakultak és a Héber Egyetem keretein belül is új intézményeket hoztak létre, mint például a Zsidó Jogi Kutatóintézet (Institute for Research in Jewish Law) vagy a Héber Kéziratok Intézete (Institute of Hebrew Manuscripts).

Nem szabad megfeledkeznünk tudósok egyéni teljesítményéről sem. Mindenekelőtt említenünk kell néhai Haim Yehoshua Kossovsky rabbi kezdeményezéseit, a Misna és a Talmudok konkordanciáit, amelyeket fiai folytattak, a Babilóni Talmud konkordanciáját a már ugyancsak elhunyt Benjamin, a Jeruzsálemi Talmudét pedig Moshe Kossovsky; az Izraeli Tudományos Akadémia (Israel Academy of Sciences and Humanities) és a Schechter Rabbinical Seminary pártfogása mellett és támogatásával.

Az Izraeli Tudományos Akadémia, melynek alapítását David Ben-Gurion kezdeményezte, magától értetődő módon segítette a más országok nemzeti akadémiainak példája nyomán formálódó vállalkozásokat, mint például a zsidó történelem ismert és korábban ismeretlen forrásainak kritikai kiadásait. Az Akadémia ugyancsak a szárnya alá vett néhány olyan munkát is, amelyet előzőleg más intézmények támogattak. Nem álltak nehézségek az útját speciális tudományterületek művelésével foglalkozó különleges intézetek megalapításának sem. Csak néhányat említek meg közülük, azokat, amelyek különösen tevékenyek és eredményesek voltak: a Ben-Zvi Intézet, Yad Ben-Zvi, Merkaz Shazar, Yad Ha-Rav Herzog, Yad Ha-Rav Nissim, a Makhon Yerushalayim -- persze, sok más is van. A Héber Egyetem Zsidó Tudományok Intézetének fiatal tudósai, az alapítók utáni harmadik és negyedik nemzedék, tevékeny részt vállalnak az említett és más hasonló intézmények munkájában. Sokan már professzorok közülük, az ország valamely másik egyetemén, megszervezték kutatócsoportjaikat, a munkatársakat és a hallgatókat. Elég, ha csupán a Bar-Ilan Egyetem Responsa Project-jét és a Tel-Aviv-i Egyetem Moreshet Project-jét említem meg.

Amit az eddigiekben bizonyos részletességgel felsoroltam országunk kutatási tevékenységéből, semmilyen vonatkozásban nem csökkentheti az érdemeit annak a kiterjedt tudományos kutatásnak, amelyet a diaszpóra különböző központjaiban figyelhetünk meg, mind a szemináriumokban és egyéb zsidó intézményekben, mind pedig sok jól ismert egyetem tanszékein és karain.

Az izraeli és külföldi intézmények között rendszeres kapcsolat és szoros érintkezés van a Világkongresszusok közötti években is, tudósok gyakori és kölcsönös érintkezése, mely több és jelentősebb, mint a rokon témákkal foglalkozó kollégák személyes kapcsolata, s amely a különféle szakmai összejövetelek megbeszéléseiben ölt formát, tartásuk ezeket az összejöveteleket Izraelben vagy külföldön, az Egyesült Államokban vagy Kanadában, de akár a hagyományokban gazdag európai országok valamelyikében. Ebben az összefüggésben szeretném hangsúlyozni, hogy amikor

a Héber Egyetemen megnyílt az Institute of Advanced Studies, magától értetődően számítottunk arra, hogy a zsidó tudományok terén is évente egy-egy kutatócsoport fog majd itt dolgozni. Ezek a csoportok egyenlő számú izraeli és külföldi kutatóból állnak; kínos gonddal ügyelünk arra, hogy számbeli egyenlőség legyen bennük a fiatal és az idősebb, tapasztaltabb tudósok között. Mindezen túl, a már alacsonyabb egyetemi fokozatot szerzett (post-graduate) hallgatók, amennyiben zsidó tudományokkal foglalkoznak, a Jewish Agency és más zsidó szervezetek, köztük a Memorial Foundation for Post-Graduate Students in Jewish Studies ösztöndíjai révén bizonyos időt eltölthetnek Izraelben, hogy növeljék tudásukat és szélesítsék a látókörüket.

A kutatómunka mennyiségi növekedésével és hatékonyságának javulásával új problémák merültek fel, különösen a módszereket és a 'computerizált' nemzedék rendelkezésére álló technikai eszközök felhasználását illetően. E problémák egyike: hogyan őrizhetjük meg a gondolkodás eredetiségét és a merész kérdésfeltevés képességét az új technikák valószínű erőzítőjával szemben. A másik pedig: hogyan tarthatunk kellő távolságot a per se tudományos kutatás és az aktuális ügyekben vagy ideológikus vitákban kialakított vélemények között. Talán éppen ez a pont az, amelynél kézzelfogható különbség van a mi kutatásaink és a külföldön folytatott tevékenység között. Mindennapos létezésünk intenzív jellege és a zsidó tudományok iránti igény, ide értve a bennük érdekelt sokféle véleményt is, megkövetelik tőlünk, jogosan követelik meg, hogy eredeti módon, minden konvenció nélkül közelítsük meg a kérdéseket, a történelmi tapasztalatok és a forrásanyag előítéletektől mentes értelmezése útján. A kísértés igen nagy, és nehéz ellenállni.

Nagyon is lehetséges, hogy mi, itt Izraelben, akik napról napra éljük az ország problémáit, túlságosan is a valóságunk hatása alatt állunk, még ha tisztában vagyunk is az ebben rejlő veszélyekkel. Külföldi kollégáink nincsenek fölmentve kötelezettségük alól, mely az itteni központhoz köti őket, aminthogy mi sem vagyunk felmentve a felelősség alól az ő diaszporai valóságuk iránt. A mi itteni helyzetünk, és az ő helyzetük, legyenek bárhol a világban, mindannyiunkat arra kötelez, hogy a lényegeshez szilárdan ragaszkodjunk, a lényegtelen elől kitérjünk, és mellőzzük a szükségtelen igényeket. Csak így serkenhetünk magunkban kölcsönös megbecsülést egymás iránt, csak így juthatunk olykor megegyezésre olyan nézetek vagy következtetések terén is, amelyek látszólag kényelmetlenek vagy nem kívánatosak.

Csaknem negyven évvel ezelőtt történt, hogy abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy engem kértek fel a nyitó elő-

adás megtartására Izrael állam elnökének otthonában, a Study Circle on World Jewry első ülésén. Témám a következő volt: "Centrum és periféria a zsidó történeti tudatban: Aktuális kérdések."

Rámutattam, hogy centrum és diaszpóra kölcsönös függősége a kezdet kezdetétől fogva erősen foglalkoztatja a modern zsidó történetírást. E gondolat jelentősége nyilvánvaló, ha a zsidó nép jelenlegi ideológiai és politikai helyzetét vagy akár a jövőjét tekintjük.

Előadásomat azzal a megállapítással fejeztem be, hogy a zsidó önállóság és függetlenség felszámolása saját földjén azt eredményezte, hogy Erec Jisrá'él megszűnt a zsidóság központja lenni. Ha ezt nem fogadjuk el, nem lehet sikeres egyetlen kísérlet sem, amely arra vállalkozik, hogy folyamatosan fenntartsa Erec zsidó központ szerepét, és a zsidó történelemben a központ és szétszórás (diaszpóra) fogalmai is minden ténybeli alapot nélkülöző üres konstrukciókká válnak.

Izrael állam egy keretet teremtett, amelyben őszintén szembenézhetünk az ideológiai különbségekkel és ellentétekkel, lévén hogy minden ideológia különbség nélkül a vágyott jövővondőhöz kapcsolódik, s nem kell a múlt pusztán egzisztenciális vagy nosztalgikus okokból megőrzött maradványainak tartanunk őket. Együtt élünk egy világi judaizmus értelmének és lehetőségének problémájával: meg akarjuk óvni a vallási judaizmust attól, hogy pusztá külsőséggé váljék.

Meg kell értenünk a jelentőségét a kornak, amelyben élünk, de nem szabad abba a hitbe ringatnunk magunkat, hogy a tudomány erőfeszítései révén megszabhatjuk a jövőbeli fejlődést. Jelezni szeretném fenntartásaimat azzal a nézettel szemben, amelyet eredetileg Gershom Scholem fogalmazott meg. Az ő véleménye szerint a zsidó tudományoknak azok a művelői, akik elsajátították a felvilágosult és emancipált gondolkodásmódot, maguk is hozzájárultak a destruktív folyamatokhoz, amelyek az asszimilációhoz vezettek. De azt se hiszem, hogy a cionizmust a mi nemzedékünk zsidó tudósainak nacionalizmusa segítette beteljesedéshez.

Igaz, egy későbbi cikkében, amely 1959-ben jelent meg, Scholem valamivel kevésbé határozott az állításaiban. De még ekkor is érezhető a tétéleinek hatása ezekben a szavakban: "Izrael állam megalapítása a Holocaust mindedig egyetlen pozitív eredménye. ... Ennek az eseménynek a jelentősége a hatalmas távlat: hogy a zsidó nép megpróbálhatja megoldani a problémáit anélkül, hogy akár jobbra, akár balra kacsingatna; hogy fölveheti a zsidók és nem zsidók szembenállásá-

nak kérdését; megkezdheti a zsidók és nem zsidók között függőben lévő valamennyi történeti és vallási ügy tisztázását. Most föl lehet vetni, meg lehet vitatni ezeket a kérdéseket, tekintet nélkül arra, hogy bárki más mit tart róluk, s anélkül, hogy figyelembe kellene venni külső megfontolásokat."

A zsidó történelemben az elmúlt néhány évtized során bekövetkezett változásokat és az ezek folytán kialakult új dilemmákat merőben más módon közelíti meg Jacob Talmon. Röviddel korai halála előtt, 1980-ban, így fejezte ki gondolatait: "Amikor a zsidók már belefáradtak az örök idegen szerepébe, akit mindig bűnösnek tartanak, s akit oly gyakran valóban belehajszolnak a bűnbe, s eltökélték, hogy otthont teremtenek maguknak azon a földön, ahonnan évezredes vándorútjukra indultak és ahová a világ minden antiszemita káromlása küldte őket évszázadokon át: ismét csak csüggesztően bizonytalan és kettős helyzetbe kerültek."

A tudományos kutatás túlbecsülése, ami oda vezet, hogy a tudomány magának az életfolyamatnak a pótlékává válik és a szabad alkotás helyére lép, maga is nem csekély mértékben járult hozzá azoknak az erőknek a győzelméhez, amely erők szívesen eltörölnék a történelmet és a múlt eseményeinek bármiféle tanulmányozását, mert ezek az erők éppen az eredménytelenség vagy egyenesen anarchia vagy pusztulás felé vezető folyamatokat tagadják. Történeti források bizonyítják, hogy mozgalmak, amelyek önmagukról azt állítják, hogy újak, valójában nem azok, hanem csak a múltban már előfordult jelenségek változatai. A történeti kutatás és a filológiai tanulmányok célja azonban éppen az, hogy elősegítse a cselekvő kultúra kifejlesztését az emberi társadalomban. A történeti kutatás hanyatlása és a történeti tudatosság elhomályosulása rendszerint tünete a kultúra általános válságának. Mint ismeretes, Benedetto Croce 1938-ban rámutatott arra, hogy barbár társadalmakban a közeg hatására a történetírás le hanyatlott és egyre inkább 'barbár' lett maga is. Croce tétele kétségkívül az 1933 és 1944 közötti évek eseményeinek hatására született. A humán tudományok képtelenek voltak arra, hogy megbirkózzanak ezzel a helyzettel, s a tudósok körében ugyanakkor öntudat és magabiztosság alakult ki; mindez együtt túlzott várakozásokat ébresztett, s végül is csalódás és kétségbeesés volt az eredménye.

A humán tudományok minden területén szükség van alkotó és szorgalmas tudományos munkára, a társadalom iránti felelősségre, tisztességre, a tudósok közötti kölcsönös megbecsülésre, de ami mindennél fontosabb, az a belső szabadság

és szellemi függetlenség. Ezek a követelmények egy újabb dimenziót nyerne, ha általában a véve a modern zsidó tudományokra, közelebbről pedig Izrael államra vonatkoztatjuk őket, mivel a társadalmunkban zajló normalizációs folyamatok jelentős szerephez juttatják a humán tudományokat mai kultúránkban. Izrael állam megalapítása előtt a zsidó tudományokkal foglalkozó tudósok legtöbbször számára zárt terület volt a zsidó irodalom, jog és vallásbölcselet, eltekintve kortárs zsidó filozófusok egy-két tanulmányától. Ma azonban a zsidó tudományok feladatai közé tartoznak olyan témakörök is, mint például a modern héber próza és költészet, a jiddis vagy más egyéb nyelven írt irodalom, amennyiben a tárgya zsidó vonatkozású, a zsidó jog alkalmazása Izraelben a polgári jogszolgáltatásban, a rabbinátusi bíróságok halákhikus ítéletei, de ugyanígy Izrael és a diaszpóra népének teljes társadalmi és szellemi élete. A zsidó tudományok, és utódjuk, minden eredményükkel és -- ami talán még fontosabb -- gyengeségükkel az irodalom elevelen tárgya lettek. Elég, ha nemzedékünk legnagyobb héber regényíróját idézzük, S.Y. Agnont: "Itt érkezünk el a leglényegesebb dologhoz. Bárki, aki azt mondja, hogy a politika és a tudomány elkülöníthetők egymástól, s ezzel állítja, hogy háttér tud fordítani a világnak és képes arra, hogy kizárólag a munkájának szentelje magát: az egyszerűen nem ismeri a világot, minthogy a tudós, akár akarja, akár nem, bizonyos mértékig mindenképpen részese az eseményeknek. Ha részesezésének mértékét nem maga szabja meg, akkor ezt mások teszik meg helyette." Ezt az alapvető igazságot el kell ismernünk, s jobb, ha elfogadjuk a kihívását, mint ha kitérünk előle. Hiszen ma nem lehetséges a nemzetközi vagy lengyel zsidók történetével foglalkozni anélkül, hogy tekintetbe vennénk a Holocaust eseményeit, s másrészt a Holocaust feldolgozása sem lehet méltó a tárgyhoz, ha nem alapul a korábbi időszakok szilárd ismeretén. Mindamellet nem lehetünk elnézők a történeti kutatás egyetlen olyan irányzata iránt sem, amelynek más célja van, mint hogy megtudjuk az igazságot, olyan mértékben, amennyiben ez egyáltalán hozzáférhető a számunkra. Tulajdonképpen az igazság megismerésének a lehetőségéje maga is elegendő ahhoz, hogy elriassza a fanatikusok legkülönbözőbb irányzatait bármi egyéb céltól. Nem ok nélkül, elvégre a történeti kutatás túlságosan is sokszor tárt fel olyan tényeket, amelyek nem illettek a fanatikusok elképzeléseihez, s amelyek alapjaikban rendítették meg dogmáikat és előítéleteiket.

* Előadás Jeruzsálemben, 1988. május 11-én, a "Négy évtized után: Izrael és a diaszpóra felelőssége a zsidó élet és kultúra iránt" címmel rendezett konferencián. Megjelent in: Israel's 40th Anniversary: Israel, Diaspora, and Jewish Culture (New York: Memorial Foundation for Jewish Culture, 1988), pp. 12-22. C: 1988 MFJC. Ford. Eri Katalin.

MTA JUDAISZTIKAI KUTATÓCSOPORT

/ Center of Jewish Studies
at the Hungarian Academy of Sciences

Program

Jóváhagyta a Kuratórium, 1987. december 8-án

A Magyar Tudományos Akadémia Judaisztikai Kutatócsoportja (Center of Jewish Studies) tudományos kutatási és oktatási intézmény, mely az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, az Assziriológiai Tanszéki Szakcs. mellett működik. Feladata, hogy kutatásokat végezzen, illetve szervezzen, a hebraisztika és judaisztika, valamint a magyarországi zsidóság története körében, kiépítve a hebraisztika és judaisztika egyetemi oktatását is.

A Kutatócsoport a hebraisztikát és judaisztikát mint az ún. akadémikus vagy egyetemi tudományterületek egyikét, a magyarországi zsidóság történetét és művelődését pedig mint a magyarországi (magyar nemzeti) kulturális örökség szerves részét tekinti. Tevékenységének középpontjában azok a munkálatok állnak, mind a kutatásban, mind pedig az oktatás terén, amelyek a héber (és arámi) nyelv és a héber nyelvű forrásanyag tanulmányozására irányulnak. Szervező munkáját más -- hasonló célokat követő -- intézményekkel együttműködésben végzi, nem a munkák központosítására törekedve, hanem lehetőleg új kezdeményezésekkel, mások hasonló törekvéseit lehetőségeihez képest támogatva. Tevékenysége jelképesen is jelezni kívánja, hogy a hebraisztika és judaisztika mint tudomány és mint szellemi örökség a mai magyarországi szellemi élet szerves része. Ugyanakkor a Kutatócsoport törekedni fog arra, hogy a maga eszközeivel és lehetőségei között segítsen a magyarországi zsidó közönségnek helyreállítani és kiépíteni szellemi élete akadémikus -- tudományos -- dimenzióját, fenntartani, mégpedig a tanulás által, a zsidó identitást; törekedni fog arra, hogy segítsen kiépíteni a termékeny együttműködést a hebraisztika és judaisztika művelésében bármi módon érdekelt intézmények és társadalmi csoportok között.

E feladatokból következően, a Kutatócsoport programja három főbb területre terjed ki; ezek:

tanítás
tudományos kutatás
közhasznú tudományos és kulturális tevékenység.

1. A kezdet kezdetén a legfőbb feladat a kutatáshoz az alapok lerakása hosszú távú programban: az oktatás intézményes kereteinek megteremtése, a tanítás fokozatos kiépítése minden minőségi engedmény nélkül.

1.1. Meg kell indítani az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán a hebraisztikai képzést, nyelvi órák, szövegolvasási gyakorlatok és szaktárgyi kollégiumok formájában. A szak elnevezése, a tanterv jóváhagyása után, 'hebraisztika'. Szakpárosításként javasolhatók a következők: a Közel-Kelet klasszikus kultúráival és nyelveivel foglalkozó orientalisztikai szakok (assziriológia, egyiptológia, iranisztika, s különösen az arab); a hagyományos (klasszikus) filológiai képzést nyújtó latin és görög szak; s kiváltképpen azok a szakok, amelyek a héber nyelvi és judaisztikai ismeretek alapján a magyarországi zsidóság történeti és kulturális emlékeinek tudományos feltárására és kezelésére hivatottak (történelem, levéltár, könyvtár, művészettörténet, német). A hebraisztika szakhoz kapcsolódóan a jiddis képzésnek legalább az elemi formáját szintén lehetővé kell tenni.

1.1.1. A tanterv kidolgozandó és jóváhagyásra előterjesztendő 1988 folyamán. A tanterv elkészítésekor lehetőleg értékesíteni kell külföldi egyetemek hasonló célú tanterveit.

1.2. A tanításba be kell kapcsolni más magyarországi tudományos és oktatási intézmények hebraisztikával foglalkozó kutatóit. Emellett is feltétlenül szükség van arra, hogy -- külső segítséggel -- külföldről hívjunk meg vendégtanárokat, akik intenzív módon órákat vagy egyetemi óra értékű előadásokat tartanak, különösen a szak azon rész-területein, amelyekeken nálunk nincs megfelelően képzett szakember. Ahol lehetséges, szeretnénk igénybe venni az Orsz. Rabbiképző Intézet tanárainak, a magyar rabbi-kar tudós tagjainak, de a hittudományi/theológiai akadémiák hebraista tanárainak segítségét is.

1.3. A Kutatócsoport szükségesnek látja, hogy megvizsgáljuk, mely elemek volnának föleleveníthetők a Bölcsészettudományi Kar és a hittudományi/theológiai akadémiák együttműködésének történelmi -- és sok más országban ma is töretlen -- hagyományaiból a hebraisztika és judaisztika terén. Lehetővé kell tenni a megfelelő szakokon az ún. 'áthallgatást', illetve az Intézet és az akadémiák végzettjei számára a hebraisztikai egyetemi doktorátus megszerzését, régi hagyományt elevenítve fel ezzel, minőségi engedmény nélkül.

1.4. A Kutatócsoport szeretné megvizsgálni a lehetőségét annak, hogy legalább egy budapesti gimnáziumban -- talán éppen az ELTE egyik gyakorló iskolájában -- bevezethető-e a héber (bibliai héber) nyelv is a jelenleg is választható idegen nyelvek mellett. A héber nyelv bármilyen szűk körű középiskolai oktatásának nemcsak jelképes jelentősége volna: megkönnyítené a szakon az utánpótlás kiválasztását. Indokolt esetekben középiskolás diákoknak is lehetővé tesszük, hogy bejárjanak az egyetemi órákra.

1.5. A hebraisztika szaktól itthon egyelőre -- és nyilván egy ideig még -- csak az alapok lerakását várhatjuk. Ezért a Kutatócsoport azon lesz, hogy megteremtse a lehetőségeket a külföldi postgraduális studiumokra, a tudományos valamelyik nemzetközileg elismert központjában, ide értve az Egyesült Államok nagy zsidó egyetemeit és Izraelt is, minden kínálkozó lehetőség felhasználásával, és külső segítségre is támaszkodva.

1.6. Bizonyos programok, amelyeket a hebraisztikai oktatás keretében szervezni akarunk, egyszerűsrend közhasznú tudományos és kulturális tevékenységünknek is részei. Ezeknél a programoknál meg kell teremteni a nagyobb nyilvánosság lehetőségét. (Bővebben ld. alább, 3.1.)

2. Mint az oktatásban, úgy a tudományos kutatás terén is kimondható: a kezdet mindenképpen a hebraisztika -- a judaisztika kezdete is. Ezért különös figyelmet kell fordítani arra, hogy a tudományos kutatásban a lehetőségekhez képest jelentőségüknek megfelelő súllyal szerepeljenek a klasszikus hebraisztikai témák, s mindenekelőtt a Biblia. De ugyancsak a lehetőségekhez képest kezdeményezni akarunk kutatásokat a klasszikus judaisztikai forrásanyag körében.

2.1. A Biblia (Ószövetség) fordítása változatlanul aktuális feladata a magyar szellemi életnek és hebraisztikai tudományának. Kivált ha arra gondolunk, hogy az egymástól különböző igényeket csak különböző fordítások elégíthetik ki, mint más nyelveken is.

Anélkül, hogy ezzel konkrét fordítási munkálatokat terveznénk, szeretnénk megteremteni a tudományos (szövegkritikai) információs bázist, amely mindeddig hiányzott Magyarországon az eredeti héber szöveg tanulmányozásához. Létre kívánjuk hozni a Biblia szövegkritikai szakirodalmának repertóriumát, amely mintegy 40-50 év nemzetközi tudományos szakirodalmáról adna legalább bibliográfiai tájékoztatást, a bibliai szöveg rendjén. A repertórium bibliográfiai anyaga kutatókartonokon, a folytatás pedig majd -- előreláthatólag -- számítógépen lesz feldolgozva. Nyilvános lesz, tehát kutatási célra bárki használhatja majd, és szélesebb körű használatát tőlünk telhetően bátorítani fogjuk.

2.2 Kezdeményezni, s részben folytatni kívánunk kutatásokat a Biblia szövegértelmezése körében, különös tekintettel a modern irodalomkritikai módszerek alkalmazására, illetve a szövegértelmezés történetére a késő-ókori és középkori zsidó és keresztény hagyományban.

2.2.1. Szeretnénk részt venni az Oxford University Computing Service Text Archive szövegfeldolgozási programjában, részben csere (együttműködés) alapján, héber és arámi szövegek számítógépes feldolgozása és elemzése terén.

2.3. Támogatni, s részben kezdeményezni vagy végezni akarunk bibliográfiai gyűjtéseket és ilyen gyűjtemények kiadását a hebraisztika és judaisztika magyarországi története köréből.

2.3.1. Intézményi bázist és támogatást kívánunk adni a magyarországi zsidó folklór forrásait és irodalmát feldolgozó bibliográfiának (annotációkkal). Első lépésként a latinbetűs nyomtatott források bibliográfiája készülhet el, az 1800-as évektől kezdődő időszakból, kb. két év alatt.

2.3.1.1. Egy munkatársunk összegyűjti és közzéteszi a magyarországi zsidó folklór gyűjtésére és tanulmányozására vonatkozó dokumentumokat.

2.3.2. Megvizsgáljuk, milyen mértékben van szükség hebraista és judaista tudósaink már korábban megjelent bibliográfiáinak újbóli megjelentetésére, kiegészítésekkel stb., esetleg egy ilyen tárgyú sorozatban. Új személyi bibliográfiákat is fogunk készíteni.

2.3.3. Sajtó alá fogjuk rendezni, ha más nem vállalkozik rá, a magyarországi Judaica önálló kiadványok egy -- ismeretlen szerkesztő által az 1950-es évek táján készített -- kéziratot bibliográfiáját (1727-1945), s majd megszervezzük a folytatás elkészítését.

2.3.4. Kezdeményezni szeretnénk repertóriumok készítését a magyarországi zsidó folyóiratok (Magyar-Zsidó Szemle stb.) és időszaki sajtó (Egyenlőség stb.) feldolgozására, különösen a jelentősebb magyar nyelvű folyóiratok és lapok körében, a magyar irodalmi bibliográfiák mintájára.

2.3.4.1. Megjelentetjük néhai Scheiber Sándor hagyatékából a magyarországi zsidó folyóiratok és hírlapok bibliográfiáját. Ez a kötet lesz repertórium sorozatunk (ld. fent, 2.3.4.) kezdete.

2.4. A magyarországi zsidóság történeti emlékeinek feltárásában a Kutatócsoport önmagában csak kis szerepet vállalhat. A munka érdemi részét, mint eddig is, erre hivatott és megfelelő képzettségű történész és levéltáros szakemberek végezhetik csak el. A mi tevékenységünk voltaképpen csak arra irányulhat, hogy -- egyrészt -- hozzájáruljunk a szakember utánpótlás kineveléséhez (ld. fent, 1.1.), s másrészt, kezdeményezzünk bizonyos munkálatokat, főként a kutatási segédletek elkészítése és a forrásfeltárás terén. Ebben a vonatkozásban érdekelttségünk kronológiai és tematikus határait egyeztetni kell a M. Tud. Akadémia Történettudományi Intézetében folyó kutatásokkal. A kronológiai határ elvben az 1867 körüli években állapítandó meg. Tárgyi vonatkozásban a legáltalánosabban azt a célt tűzhetjük ki, hogy érdeklődésünk súlypontja a héber nyelvű vagy közvetlenül judaisztikai vonatkozású anyagra essék.

2.4.1. A történeti forrásanyag feltárásának első lépéseként egy átfogó és a korszerű igényeknek megfelelő (személy-név- és földrajzi név-) mutató készítendő a Magyar-Zsidó Oklevéltár eddigi köteteihez (I-XVIII). Ez, elkészülte után, ami kb. másfél év, célszerű formában kiadandó. A sorozat feltétlenül kívánatos folytatásának megtervezése csak a status quo felmérése után lehetséges.

2.4.1.1. Az Oklevéltár állagfelvétellel párhuzamosan megkezdjük a bibliográfiai feldolgozását azoknak a zsidó vonatkozású történeti forrásoknak, amelyeket e sorozat keretein kívül tettek közzé. Ez a bibliográfiai gyűjtés talán az Oklevéltár eddig megjelent köteteinek kumulatív tartalomjegyzékével együtt lesz megjelentethető.

2.4.2. A magyarországi állami levéltárak zsidó vonatkozású régi forrásanyagának feltárása többlepcsős, bonyolult feladat. Először a már meglévő -- más célokra készült -- segédletek, nyomtatott fondjegyzékek, katalógusok stb. alapján kell számításba venni, mi az, amiről már eddig is tudomással bírunk. E munka eredményeképpen elkészíthető egy repertórium a magyarországi levéltárakban őrzött, az iratképző szervek vagy a levéltárak által mint Judaica minősített állagokból. Az anyag sokrétűsége és szétszórtsága miatt már ez a középszintű repertórium is fontos segédeszköz lesz a további feltáró és kutató munkához. Ezután levéltáranként, az adott helyen dolgozó levéltárosokkal és az országos levéltári szervezettel együttműködésben, el kell készíteni azoknak az állagoknak, amelyekben Judaica vonatkozású anyag található, a minél részletesebb katalógusát. A gyűjtés a lehetőségekhez képest kiterjesztendő a történeti Magyarország területéhez tartozó levéltárakra is (mint egyébként a fent, 2.3.1.-ben jelzett tervnél is), nyilván az Orsz. Levéltár Hungarica-gyűjtéséhez kapcsolódva, illetve ahhoz hasonlóan.

2.4.3. A kutatásba a lehetőségekhez képest be kell kapcsolni a Hitközség és a zsidó intézmények kezelésében lévő kisebb-nagyobb levéltári (irattári) gyűjtemények anyagát is, részben az ott dolgozó szakmunkatársak feltáró munkája, részben pedig az adott tárggyal foglalkozó 'külső' szakemberek segítségére. A szóban forgó anyag levéltári szempontú rendezése egyébként is elsőrendűen fontos feladat; elvégzésének feltételeit illetően további vizsgálatokra van szükség.

2.4.4. Megvizsgálandó, hogy Kohn Sámuel hajdani Héber kútforrások-ja milyen formában újítható fel: reprint, kiegészítések, pótkötet vagy új feldolgozás. Ez a munka nyilván hosszabb időt igényel, és részben a forrásfeltárások (ld. fent, 2.4.1., 2.4.1.1., 2.4.2.) eredményétől függ.

2.5. A magyarországi héber nyelvű feliratok régi anyaga már eddig is kellő figyelemben részesült, és Scheiber Sándor

feldolgozta őket. Van azonban két, héber nyelvű feliratcsoport, amelyeknél halaszthatatlan leletmentési munkákra van szükség.

2.5.1. A 18/19. századi zsidó sírkövek rohamosan pusztulnak. Mintegy ezer -- igaz, csak részben ilyen korai -- zsidó temető sírfeliratainak feltárása nyilván lehetetlenség. Váli Dezső festőművész ajándékaiképpen a Kutatócsoport megkapott egy kb. 2500 felvételt (negatív) tartalmazó fényképgyűjteményt, 50 magyarországi és 10 romániai zsidó temető anyagából. Ez a gyűjtemény az adott temetők vonatkozásában viszonylag könnyen teljessé tehető után-gyűjtésekkel, s feldolgozható nyelvi, névadási, prosopográfiai, történeti szempontból. Szakdolgozat(ok)nak javasolható téma.

2.5.2. Összegyűjtendő és feldolgozandó a magyarországi zsinagógák feliratos anyaga. Nem primér forrásanyag, de kulturális érték vitathatatlanul. A gyűjtés a már folyamatban lévő zsinagóga felmérésekhez (építészeti, műemléki, településtörténeti) kapcsolható. Egy szép kis kötet kijön belőle.

2.6. Könyvtári vonatkozásban a legfontosabb feladat az Orsz. Rabbiképző Intézet könyvtárának teljes rendezése. Ez az Intézet feladata; egyébként már folyik, s a Kutatócsoport egy munkatársa is részt vesz benne. Hasonló feladat a M. Tud. Akadémia Könyvtárának Keleti gyűjteményében őrzött Hebraica és Judaica anyag feltárása és tudományos feldolgozása, ide értve a Kaufmann gyűjtemény új katalógizálását is, illetve a Scheiber Sándor hagyatékából megvásárolt könyvtár rendezése. E téren is folynak már a munkálatok, a Könyvtár kezdeményezésére. Szeretnénk elősegíteni, hogy a páratlan értékű Kaufmann gyűjtemény új katalógusa a legjobb nemzetközi színvonalon készüljön el; nyilván nemzetközi együttműködésben.

A könyvtári munkák terén a Kutatócsoport a maga feladatát a többi magyarországi könyvtár Hebraica stb. anyagának feltárásában látja. Az Orsz. Széchényi Könyvtár katalógizációs tevékenységéhez kapcsolódva, vagy ehhez hasonló módon, szeretnénk felmérni a különböző (jobbára egyházi) könyvtárak régi -- 1800 előtti -- Hebraica és Judaica állományát, nagyrészt külföldi eredetű anyagot, egy központi katalógus fokozatos kiépítésével.

2.6.1. Ha nagyobb méretű újra-katalógizálási munkák indulnak a Judaica vonatkozásban jelentős könyvtárak bármelyikében, szeretnénk előmozdítani, hogy az érdekelt könyvtárak kölcsönösen eljuttassák egymásnak a megfelelő katalógusanyagot, hogy a jelenlegi viszonyokhoz képest megjavuljon a lehetősége a szétszórt szakirodalom használatának.

2.6.2. A régi magyarországi héber nyelvtanok stb. seregének kellően sokoldalú felmérése után ez az anyag feldolgozandó,

s valami talán újra is megjelentethető belőle, akár a magyar, akár pedig az idegen nyelvű munkákból.

2.7. Az irodalomtörténeti kutatás terén a Kutatócsoport szintén csak kis szerepet vállalhat egyelőre. Az a szolgáltatás vagy szerviz tevékenység, amely a magyar irodalomtörténet számára hebraista részről -- hála Scheiber Sándor páratlan tudásának, hogy csak a közelmúltra hivatkozunk -- úgyszólván magától értetődő volt, jelenleg, kompetencia hiányában, nem folytatható, amíg egy új, felkészült nemzedék fel nem növekszik. Amit tenni akarunk: segíteni a Biblia-fordítások textológiai megalapozását (ld. fent, 2.1.); esetleg előmozdítani a leginkább héberes régi magyar Biblia-fordítás (Heltai Gáspár) új kiadását, ui. ez a szöveg soha együtt nem jelent meg. A Kutatócsoport egyik munkatársa nemrég részt vett Verseyhy Ferenc Értekezés-e (Dissertatio de versione Hungarica Scripturae Sacrae, Buda 1822) frissen készült magyar fordításának (1987) hebraisztikai gondozásában, hasonló módon együttműködünk a régi magyar irodalom kutatóival Bél Mátyás, Hermányi Dienes, Révai Miklós munkáinak kiadásában, illetve feldolgozásában a hebraisztikai vonatkozások terén.

2.8. Igazán jelentős feladat volna a szó szűkebb értelmében vett judaisztikai kéziratok (héber vagy jiddis értekezések, levelek stb.) számbavétele, kiadása stb. Hasonlóképpen, a zsidóságra vonatkozó régebbi feldolgozások kiadatlan kéziratainak (Kohn Sámuel II. kötete, 1526-, Házi Jenő és mások részben ismert, részben csak sejthető munkáinak) feltárása, kiadása. E téren azonban főként a szerencsében bízhatunk; csak a könyv- és kéziratárak alaposabb átvizsgálása után lesz látható, mivel számolhatunk. A közelmúlt évtizedek tudós hagyatékai, ilyen például Grünwald Fülöpé, egyelőre feltáratlanok.

3. Közhasznú tudományos és kulturális tevékenységünk, ahogy tervezzük, szervesen fog kapcsolódni oktatási és tudományos kutatási programjainkhoz. Emellett azonban tényleges eredményeivel, de szimbolikusan is, jelenlétet akar teremteni a zsidó tudományok számára a szélesebb körű magyar szellemi életben.

3.1. Előadásokat fogunk szervezni, nyilvánosan és a szellemi rangot jelző hírveréssel, a hebraisztika és judaisztika köréből. Az alkalmi előadások és külföldi vendégeink előadásai mellett szeretnénk kisebb ciklusokat is szervezni, 2-5 előadásból, az egyetemi órákhoz hasonlóan, de a művelt nagyközönség számára. Ezekre az előadásokra jelentős tudományos személyiségeket kérünk fel, hazaiakat és külföldieket egyaránt. Felkért előadóinktól tudományos kutatásaik eredményeinek közérthető összefoglalását vagy új irányok kijelölését várjuk. Az előadások szövegét lehetőleg megjelentetjük. Az előadókat méltó módon szeretnénk honorálni.

3.2. Nagyjából évente egyszer egy előadást szeretnénk szervezni, bizonyos ünnepélyességgel, Bacher Vilmos emlékelőadás (Wilhelm Bacher Memorial Lecture) sorozatcímmel, a hebraisztika, judaisztika vagy a magyarországi zsidó történelem köréből. Az előadásra felkért tudós, hazai vagy külföldi, jelentős tudományos személyiség, az akadémiai díjakhoz hasonló honoráriumot kap. A felkérésre a Kutatócsoport vezetője tesz jóelőre javaslatot, a döntés a Kuratóriumot illeti. Az előadások szövegét megjelentetjük.

3.3. A Kutatócsoport feladatának tekinti, hogy kezdeményezéseivel hozzájáruljon a hebraisztika és judaisztika szellemi háttérének kiépítéséhez Magyarországon. Ezt, tartósabb hatásra törekedve, főként könyvekkel tudjuk elérni. Könyvek kiadását fogjuk kezdeményezni, hivatásos könyvkiadóknál, de indokolt vagy szükséges esetben saját kiadásunkban is. Egy lazán szervezett -- mondjuk -- Haszkala Könyvtár (más, esetleg akár több cím is számításba jöhet), amely sorozatot a Kutatócsoport szerkesztene, a következő típusú kiadványokat tartalmazná:

3.3.1. Reprintek a régebbi magyarországi zsidó tudomány időtálló munkáiból (magyar nyelvű könyvek), például Bacher, Goldziher és mások könyvei.

3.3.2. Reprintek a régebbi magyarországi zsidó tudomány értékes munkáiból (idegen nyelvű könyvek, idegen nyelvű folyóirat-cikkek gyűjteményei, 'Kleine Schriften' stb.), részben külföldi terjesztésre. Megjegyzendő, hogy az itt számításba jövő anyag az elmúlt években részben már megjelent külföldön (Goldziher, Bacher, Blau). Jobban tudták külföldön, milyen értékeink voltak. De ami maradt, még mindig elég ahhoz, hogy jelentősnek tartsuk.

3.3.3. Új kiadásban gyűjtemények, válogatások a magyarországi zsidó tudósok kisebb munkáiból, folyóiratok és alkalmi kiadványok anyagából.

3.3.4. Megfelelően alapos előkészítéssel, filológiaiilag kifogástalan munkával, előkészítendő a klasszikus zsidó műveltség bizonyos alapszövegeinek magyar fordítása, esetleg a már meglévő előzmények, korábbi kezdeményezések felhasználásával. Midrás, Talmud: eredeti egységek, például, traktátusok; a korai Kabbala; aztán a nagy középkori szerzők: Sza'adja Gaon, Jehuda Ha-Lévi Kuzári-ja, Maimonides, Ibn Ezra és mások. E munka jelentős részéhez arabista felkészültség szükséges; már csak ezért is támogatni kell az arab--hebraisztika szakpárosítást (1.1.).

3.3.5. Programunk lényeges eleme, hogy le kell fordíttatni magyarra és megjelentetni a 20. századi zsidó szellemi élet és tudomány jelentős, reprezentatív munkáit, ahogyan ez több más tudományszak és csaknem minden nyelv irodalma

esetében történt és történik. A Kutatócsoport kimondottan szépirodalmi alkotásokkal elvben nem kíván foglalkozni, ezen a téren egyébként a helyzet javulóban van; illetékeségünket az esszétől a történettudományig és filozófiáig terjedő sávra korlátozzuk. Néhány név, csak példaképpen: Buber és Bin Gorion, Baeck és Cohen, Scholem és Vajda, Urbach, Neusner, Jacob Katz, de 'szakkönyvek' is, Goitein vagy C. Sirat stb.

3.4. Szeretnénk egy gyűjteményben megjelentetni az Encyclopaedia Judaica magyar vonatkozású cikkeit. Egyfajta mérleg volt annak idején ez az anyag; ha nagyjából magyarországi szerző írta is, mutatja: ennyit s így tart számon a nemzetközi judaisztika a magyarországi zsidó örökségből. Maga a sorozat nem kellőképpen hozzáférhető; az egyszerű technikai reprint legalább részben segít ezen a gondon, s a szélesebb nyilvánosság kiindulópont lehet az újabb feltárásokhoz.

3.5. Tervezzük, hogy tevékenységünkről időről időre -- fél- vagy háromnegyed évenként, esetleg sűrűbben -- megjelentünk egy tájékoztatót (Értesítő / Newsletter), magyarul és angolul, részben -- persze -- eltérő tartalommal. A magyar változatban közölhetjük többek között a kisebb terjedelmű előadásokat. Az angol változat még a nemzetközi kapcsolatok fenntartását is elősegítheti.

*

Tervei megvalósításában a Kutatócsoport, természetesen, támaszkodni kíván -- támaszkodnia kell -- az Orsz. Rabbiképző Intézet könyvtárára és a M. Tud. Akadémia Könyvtára Keleti gyűjteményének -- a modern tudományos irodalmat illetően, fejlesztés híján, szerény, de még így is bizonyos bázist jelentő -- anyagára. Reméljük, hogy a Scheiber-könyvtár teljes anyaga mielőbb mint k é z i könyvtár lesz használható. Mindamellet nem nélkülözhetjük a saját referencia- (kézi-) könyvtárat sem. Ezt majd főként a tanításhoz szükséges könyv- és folyóiratokból -- nyelvtanok, szótárak stb. --, a legfontosabb héber és arámi szövegek kiadásaiból, illetve a kutatási segédkönyvekből kell felépíteni. Ma a Magyarországon művelt vagy számon tartott orientalisztikai és történeti tudományzakok közül -- hozzáértők előtt nem kétséges -- a hebraisztika és judaisztika könyvtári viszonyai a legeslegrosszabbak, valójában mélyen alatta még a lehetőségeinknek is. Ötven év óta nem folyt ezen a téren semmiféle rendszeres könyvtári gyűjtés, ötven év szakirodalma -- kezdve a Bibliára vonatkozó szakirodalomtól -- jórészt hiányzik. Ezen a helyzeten csak szívós figyelemmel és erőteljes külföldi segítséggel tudunk -- esetleg -- változtatni. A könyvtáraknak is össze kell hangolniuk beszerzési stratégiájukat. Megfontolandó,

A magyarországi zsidó tudomány feladatairól Scheiber Sándor 1947-ben egy cikket tett közzé: "Zsidó tudományos tennivalók Magyarországon", in: **תעודות לעתידות** Szolgásgból -- szabadságba. Az Országos Rabbiképző Intézet hallgatóinak ünnepi kiadványa (Budapest: Neuwald, 1947), pp. 3-7. Ebben a cikkben a feladatokról részletesen beszél. Programjának nem csekély részét ő maga teljesítette, de még így is temérdek, ami az utókorra vár. Csak kevesen emlékeznek azonban arra, hogy a zsidó tudomány feladatairól Scheiber később is beszélt. Egy ilyen alkalmi program szövegét közöljük alább, kegyeletes emlékezősköppen és főként tanulmányul.

Scheiber Sándor

Beszéd az Országos Gyűlésen
1952. III. 2-án
(Részlet)

(Jes. VIII. 16.)

צור תעודה חתום תורה בלמדי

Minden tanítómesternek az a vágya, hogy továbbéljen tanítványjaiban. Intézetünkben mindig összefolyt a gyakorlati rabbiságra való nevelés a tudósképzéssel. Az utóbbiról sem mondhatunk le. Utánpótlásról kell gondoskodnunk, amelynek segítségével helyhezkött tudományos feladatainkat -- köztőlük évtizedek mulasztásait -- el tudjuk végezni. Néhányat említünk csak meg:

- 1) Pannónia zsidó emlékeinek összegyűjtése. A régi és újonnan elkerült epigráfikus anyagot ebből a szempontból át kellene vizsgálni.
- 2) Fontos magyar-zsidó települések hiányzó monográfiáinak megírása.
- 3) A magyar zsidóság történetének elkészítése.
- 4) Régi temetőink sírköveinek felkutatása és feliratainak lemásolása. A Zsigmond-kori oklevéltárból pl. most bukkant fel a vasvári zsidó temető említése a középkorból.
- 5) A magyarországi zsidó neveknek és a magyarországi helynevek héber jelölésének megállapítása és összeállítása.
- 6) A magyarországi Hebraica és Judaica lajstromozása.
- 7) A magyar-zsidó folyóiratok és homiletika bibliográfiája.
- 8) A magyar-zsidó néprajz bemutatása.
- 9) Most folyik a világ minden tájára elkerült héber kéziratok összesített katalógusának felfektetése. Ebbe a munkába belekapcsolódva fel kellene dolgoznunk a M. N. Múzeum, a M. Tud. Akadémia, a Rabbiképző Intézet, a Blau-gyűjtemény, a Löw-hagyaték és a soproni városi levéltár héber kéziratanyagát. Az értékesebb szövegek kiadásra várnak.

10) A magyar zsidóság tragédiájának irodalmi emlékműve. Naplók, feljegyzések, vallomások, levelek és jegyzőkönyvek átrostálása alapján meg kell alkotni a magyar zsidóság tragédiájának hiteles történetét. Hatszázezer mártír kínszenvedésének monumentális emléke lenne ez, amely minden eddigi emlékműnél maradandóbbnak bizonyulna. Néhány országban már el is készült.

Ezek azok a feladatok, amelyeket új munkatársak nevelésével és bevonásával sürgősen el kellene végeznünk.

Hiszem, hogy lesz rá erőnk.

Remélem, hogy a magyar zsidóság módot ad reá.

(Kézirat. Dr. Scheiber Sándorné szíves engedélyével.)

+ + +

A M. Tud. Akadémia I. osztályának elnöke a következőket kérte fel a MTA Judaisztikai Kutatócsoport

kuratóriumának

tagjaiul az 1987-1990. évek akadémiai ciklusában:

Elnök: Hajdú Péter, a MTA I. osztályának elnöke
Titkár: Komoróczy Géza, a Kutatócsoport vezetője
Tagok: Czeglédy Károly
Fodor Sándor
Harmatta János
Maróth Miklós
Nádasdy Ádám
Pach Zsigmond Pál
Rózsa György
Schweitzer József
Szabolcsi Miklós
Telegdi Zsigmond

MTA Judaisztikai Kutatócsoport

E l ő a d á s o k

1988. június 14

Az Országos Rabbiképző Intézettel közös rendezésben
Goldmark Terem

Dr. Scheiber Sándor emlékülés

Komoróczy Géza: A kommentár jelentősége a zsidó és
klasszikus kultúrában

Schmelczer Imre (St. Gallen, Svájc): Kaufmann Dávid.
Zsidó tudós a 19. században

Schweitzer József: Scheiber, a prédikátor

Szabolcsi Miklós: Elnöki megnyitó és zárszó

1988. augusztus 29

World ORT Union Executive Committee Meeting
Duna Intercontinental

Komoróczy Géza: Babylon and Jerusalem

1988. szeptember 9

A M. Tud. Akadémia I. osztályával közös rendezésben
ELTE Tanári Klub

Kenneth R.R. Gros Louis (Bloomington, IN, U.S.A.):

The Bible as Literature: The David and Bathseba Story

1988. szeptember 19

Az Osztrák Kultúrintézettel közös rendezésben

ELTE Tanári Klub

Ursula Schubert (Wien): Christlich-jüdische Begegnung
in der Kunst

1988. október 6

ELTE Tanári Klub

Karády Viktor (Párizs): A zsidó polgárosodás és modernizáció
szociológiai tényezői Magyarországon a kiegyezés után

1988. november 22

A Magyar Izraeliták Országos Képviselőtével közös rendezésben
ELTE Tanári Klub

Ben-Zion Fischler (Jerusalem): "... Back to Life" (Ez. 37,14):
Teaching of Hebrew in Universities

1988. november 23

Az ELTE Folklore Tanszékkal közös rendezésben

ELTE BTK Folklore Tanszék könyvtára

Avigdor Herzog (Ramat-Gan/Jerusalem, Israel):
Kulturális és zenei dialektusok a mai Izraelben

1988. december 1

ELTE Tanári Klub

Inés Müller (Wien): Otto Wagner ifjúkori főműve:
A Rumbach S. utcai (volt) zsinagóga

K ö s z ö n e t

A MTA Judaisztikai Kutatócsoport ezúton is köszönettel nyugtázza az alább felsorolt intézmények és személyek szíves ajándékát, illetve juttatását:

Izraeli Érdekképviseleti Hivatal (Israel Interests Office)
és Shlomo Marom úr, a Hivatal vezetője:

Encyclopaedia Judaica (teljes sorozat) (Izrael Állam
ajándéka)

Osztrák Kultúrintézet (Österreichisches Kulturinstitut)
és Frau Mag. Gertrude Kothanek, igazgató:

Judaisztikai kiadványok osztrák szerzőktől és Ausztriából
(Az Osztrák Köztársaság ajándéka)

MTA - Soros Alapítvány (New York / Budapest):

Rank Xerox 1025 másológép
(Ezen a gépen készült a jelen Értesítő is)

Chaim Rabin professzor (The Hebrew University, Jerusalem)
és World Union of Jewish Studies (Jerusalem)

Héber betűs táskairógép
(Ezen a gépen, amely évtizedeken át Rabin professzoré
volt, írtuk az Értesítő héber betűit)

T a r t a l o m

Ephraim E. Urbach: Akadémiai kutatás és vallási tudomány ...	3
MTA Judaisztikai Kutatócsoport: Program ...	10
Dokumentum: Scheiber Sándor, (Tudományos feladataink) ...	20
MTA Judaisztikai Kutatócsoport: Kuratórium (1987-1990) ...	21
Előadások (1988. június - november) ...	22
Köszönet ...	23

Kiadja a MTA Judaisztikai Kutatócsoport
Budapest V., Pesti B. u. 1, III. em. 33
Levélcím: Budapest, P.O.Box 107, 1364
Szerkesztette, és felelős kiadó: Dr. Komoróczy Géza
Eng. sz.: 59828
Grafika: Engel Tevan István, Megfűjják a kürtöket Jerihó falai alatt
Címlapterv: Márton A. András